

**BUCOVINA SECOLULUI AL XX-LEA – O ARCADIE ÎN
AMINTIRILE MEMBRILOR COMUNITĂȚII
POLONEZILOR DIN ROMÂNIA
(PE BAZA INTERVIURILOR ȘI A MATERIALELOR
SCRISE DIN LOCALITĂȚILE BULAI ȘI VICȘANI)**

KARINA STEMPEL-GANCARCZYK

Bukovina in the 20th century as Arcadia in the memories of the members of the Polish community in Romania (based on the interviews and written testimonies regarding Bulai and Vicșani)

(Abstract)

The article deals with depictions of life in Romanian Bukovina in the 20th century in the memories of Poles – the inhabitants of villages Bulai and Vicșani. The myth of Arcadia from their childhood and youth is collated with Romania's difficult historical experiences. 20th century Bukovina is not a mythical land to which they long to return. It is, however, not deprived of certain nostalgic charm either. Complicated lives of Bukovina's Polish inhabitants make them think about their childhood Arcadia in terms of the difficult second half of the 20th century, when they had to redefine their attitude towards Polishness, their Romanian neighbours as well as their own identity.

Key-words: Bukovina, Romania, Polish minority, Bulai, Vicșani, interviews, written testimonies.

Secolul al XX-lea reprezintă a doua sută de ani a prezenței în această regiune a grupurilor compacte de polonezi, inclusiv a comunităților apărute în secolul al XIX-lea, formate din coloniști provenind din Małopolska, comunități cum ar fi cele din Bulai și Vicșani. În aceste localități încă mai trăiesc polonezi care țin minte al Doilea Război Mondial, a căror copilărie coincide cu perioada războiului sau chiar cu perioada interbelică. Era de așteptat ca în amintirile acestor polonezi să se reflecte realitatea despre care amintea Ernst Bloch: „Trecutul nu apare așa pur și

Analele Bucovinei, **XXIII**, 1 (46), p. 155–163, Rădăuți–București, 2016

simpliciu, ci este într-un anume fel poleit cu aur. Această poleire cu aur a amintirilor, mai ales din propria viață, acoperă inclusiv evenimente care au fost cel puțin îndoielnice, dacă nu chiar îngrozitoare. Reflectă acest lucru exclamația: «Ce vremuri au fost!»¹. O asemenea percepție a trecutului este datorată unor factori diferiți: vârsta înaintată, pierderea forțelor vitale, amintirea propriei tinereți etc.

Reflecția privind amintirile locuitorilor a două localități, Bulai (Moara) și Ruda (Vicșani), descendenți ai polonezilor care s-au stabilit aici în secolul al XIX-lea, trebuie să înceapă cu constatarea că anii tinereții lor au coincis cu o perioadă extrem de dificilă din istoria României. Nu numai cel de-al Doilea Război Mondial, dar și regimul comunist dur din România postbelică a influențat semnificativ comunitatea poloneză din această țară. Acestea au determinat ca perioada adolescenței și o mare parte din viața matură a acestor persoane să fie sub semnul unor experiențe dificile, care au atenuat amintirea Arcadiei din anii copilăriei. În discuțiile cu polonezii din Bulai și Vicșani, care își amintesc bine deceniile trecute, apare imaginea raiului copilăriei pierdute, însă acest rai este specific și neclar; se poate afirma că schimbările intervenite în percepția propriei comunități au dus la continua autodefinire a locuitorilor satului și a relației lor față de trecut.

Arcadia, toposul inspirat din Pausanias² și folosit timp de secole în literatură, a evoluat datorită literaturii din Roma antică, mai ales datorită lui Virgiliu, de la care a obținut cea încărcătură simbolică, definind imaginea utopică a ținutului în care domnește liniștea, fericirea și muzica³. Imaginea aceasta, în cazul polonezilor bucovineni, poate fi legată de mitul Bucovinei, în sine, numită „Europa în miniatură” și „Elveția Răsăritului”⁴. În Bucovina – care la cumpăna secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea a devenit un adevărat amalgam cultural⁵ și a fost considerată de mulți drept un teritoriu unde toate clasificările și denumirile cunoscute nu-și aveau rostul –, acea comunitate multiethnică „a creat” un tip de om nemaifântănit altundeva și care poate fi definit prin sintagma *Homo Bucovinensis*⁶. Kazimierz Feleszko a ilustrat această situație, citând-o pe poeta Anna Danilewicz, armeană de limba polonă, provenind din Bucovina: „Terenul acesta a fost locuit de multe naționalități și de multe religii, trăind într-o toleranță,

¹ Ernst Bloch, *Czy istnieje przyszłość w przeszłości?* în *Tradycja i nowoczesność*, Warszawa, 1984, p. 20.

² Józef Olejniczak, *Arkadia i male ojczyzny: Vincenz – Stempowski – Wittlin – Miłosz*, Kraków, 1992, p. 90.

³ *Ibidem*, p. 92.

⁴ Eugeniusz Kłosek, *Świadomość etniczna i kultura społeczności polskiej we wsiach Bukowiny rumuńskiej*, Wrocław, 2005, p. 27.

⁵ Compară Helena Krasowska, Lech A. Suchomłynow, *Interferenja językowa jako jeden z aspektów przejawu pogranicza kultur (na przykładzie Bukowiny)* în *Актуальні проблеми іноземної філології: Лінгвістика та літературознавство*, вип. I, Аспект-Поліграф, Ніжин, 2007, p. 56.

⁶ Kazimierz Feleszko, *Śladem Homo bucovinensis* în *Bukowina po stronie dialogu*, Sejny, 1999, p. 4.

de a cărei existență nici măcar nu erau conștienți. Considerau că dacă vecinul vorbește într-o altă limbă și este de o altă credință, atunci înseamnă că așa trebuie să fie și e cât se poate de natural să fie așa. Nimeni nu se considera mai presus, mai presus era Dumnezeu”⁷.

Bulai (cătun al satului Moara Nica) și Vicșani au fost populate de către polonezi proveniți mai ales din regiunea Małopolska. Bulai, situat la o distanță de 4 km de orașul reședință de județ, Suceava, a fost înființat în secolul al XIX-lea – după opinia unor cercetători în jurul anului 1835, după părerea altora, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea –, de către coloniști provenind din împrejurimile orașului Rzeszów sau din raioanele Ropczyce și Kolbuszowa⁸. În timpul repatrierii, în perioada postbelică, din Bulai au plecat 201 de persoane și au rămas aprox. 320⁹. La recensământul din 2011, au declarat drept limbă maternă limba polonă, în Moara, 142 de persoane¹⁰, deși cercetările demografice ale lui Adam Rossmannith din anii 2011–2013 arată că, de fapt, numărul persoanelor în familiile poloneze este mai mic – 99 de persoane (din care doar 72 sunt polonezi)¹¹.

Vicșani, localitate situată la cca. 8 km distanță de Siret, a fost populată în decursul a câtorva valuri de emigrație de către noii-veniți din regiunile Sanok, Rzeszów și Kolbuszowa¹². Primii coloniști au ajuns aici în jurul anului 1848, provenind din împrejurimile Sanok-ului, o altă grupă numeroasă a venit în anii '70 ai secolului al XIX-lea, fapt datorat construirii căii ferate Liov–Iași. În anii '80, s-a mai stabilit în sat un grup de polonezi, în principal meșteșugari și țărani, din împrejurimile Rzeszów-ului. Valul reemigrației a dus la părăsirea satului de peste jumătate din locuitori¹³. În timpul ultimului recensământ, au declarat drept limbă maternă limba polonă 72 de persoane¹⁴. După părerea lui A. Rossmannith, în prezent, în familii poloneze trăiesc 83 de persoane, dintre care doar 48 sunt polonezi¹⁵.

⁷ Kazimierz Feleszko, *op. cit.*, p. 6.

⁸ Compară Otto Mieczysław Żukowski, *Bukowina pod względem topograficznym, statystycznym i historycznym ze szczególnym uwzględnieniem żywiołu polskiego*, Czerniowce–Lwów, 1914, p. 116; Marius Petraru, *Polacy na Bukowinie w latach 1775–1918*, Kraków, 2004, p. 64; Emil Biedrzycki, *Historia Polaków na Bukowinie*, Kraków, 1973, p. 51; Elena Deboveanu, Stanisław Gogolewski, *Przegląd gwar polskich na terenie Rumunii*, „Język Polski” 1966, nr 66, p. 112–131, Elżbieta Wieruszewska, *Bulaj*, „Polonus” 12/2001, p. 6–7.

⁹ Elżbieta Wieruszewska, *op. cit.*, p. 7.

¹⁰ <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/> tab. 8.

¹¹ Adam Rossmannith, *Struktura narodowościowa, językowa i religijna w skupiskach mniejszości polskiej na Bukowinie (Rumunia i Ukraina) na tle przemian etnicznych przełomu XX i XXI wieku* în *Człowiek. Społeczeństwo. Przestrzeń* T.III, Myczkowce – Kraków, 2013, p. 85–101, tab. 1.

¹² Michał Keller, *Kształtowanie się społeczności rudeckiej*, „Polonus”6/2004, p. 2–3.

¹³ Michał Keller, *Obyczaje Polonii rudeckiej*, „Polonus”6/2004, p. 12.

¹⁴ <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/> tab. 8.

¹⁵ Adam Rossmannith, *op. cit.*

Începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, populația poloneză venea în Bucovina, care era atunci parte a Austriei, mai ales din motive economice. Au venit mai ales moșieri, persoane care slujeau la curțile celor bogați, liber-profesioniști, negustori și meșteșugari, țărani, precum și micile ajutoare de casă din sud-estul Galiției, din Małopolska și din regiunea Czadca, din Slovacia (în timp ce originile acestora se întind până în sudul regiunii Śląsk și până la granița zonei Śląsk și Małopolska din Polonia). Pentru mulți, Bucovina a constituit prima patrie conștientizată, fapt descris de Eugeniusz Kłosek: „E greu de presupus că reprezentanții maselor țărănești [...] care locuiau în Bucovina, la cumpăna secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea, aveau o solidă conștiință națională. Aceasta s-a format departe de patria ideologică, prin confruntarea cu alte naționalități, în procesul apariției conștiinței unei anumite comunități etnice, bazate pe diferite niveluri ale sentimentului «apartenenței»”¹⁶.

Principalul centru al vieții culturale a polonezilor în secolul al XIX-lea era Cernăuți, unde a fost înființată, în 1869, Asociația Polonă de Ajutor Frățesc, apoi Societatea Polonă de Lectură, iar în 1905 Dom Polski (Casa Polonă). În 1903 au fost înființate, la Suceava, Asociația Polonă de Ajutor Frățesc și Societatea Polonă de Lectură, iar în 1907 a fost ridicată Casa Polonă. Dintre alte asociații polone sunt demne de amintit Asociația Căminelor Polone „Ognisko” (Focul de tabără) din Cernăuți, Cercul Polon din Bucovina, Asociația „Sokół” (Șoimul), Asociația Școala Populară¹⁷. Bineînțeles că instituția cea mai importantă, nu numai din această perioadă, dar timp de două secole de prezență a polonezilor în Bucovina, a fost Biserica Catolică. În noiembrie 1918, când întreaga Bucovină a fost inclusă în Regatul României, polonezii din Bucovina au devenit cetățeni români. Tot atunci o mare parte dintre ei a plecat în Polonia, care și-a redobândit independența, iar dintre cei rămași cei mai mulți erau muncitori și țărani. După 1919, pe teritoriul Bucovinei au rămas cca. 40 de mii de polonezi (în toată România erau 80 de mii)¹⁸.

Polonia a fost una din țările cu care România a încheiat o alianță politică după Primul Război Mondial, însă, în același timp, a început și acțiunea de deznaționalizare a minorităților etnice din Bucovina¹⁹. Începând cu anul 1922, în școlile publice a fost introdusă limba română, iar școlile particulare au fost naționalizate și românizate. Tot atunci a emigrat în Polonia majoritatea învățătorilor și profesorilor polonezi. Învățământul polonez care, după încheierea Primului Război Mondial, deținea aproximativ 60 de școli, până în 1924 a încetat practic să existe²⁰. Abia noua lege, din 1925, privind învățământul privat oferea șansa de a deschide instituții de învățământ poloneze²¹. Izbucnirea celui de-al

¹⁶ Eugeniusz Kłosek, *op. cit.*, p. 51.

¹⁷ Emil Biedrzycki, *op. cit.*, p. 160–172.

¹⁸ Małgorzata Willaume, *Polacy w Rumunii*, Lublin, 1981, p. 60.

¹⁹ Emil Biedrzycki, *op. cit.*, p. 196.

²⁰ Małgorzata Willaume, *op. cit.*, p. 61.

²¹ Compară Eugeniusz Kłosek, *op. cit.*, p. 70–71.

Doilea Război Mondial a însemnat pentru polonezii din Bucovina schimbări politico-teritoriale. La 27 iunie 1940, armata română părăsea partea de nord a Bucovinei, care fusese inclusă în Uniunea Sovietică, însă, cu un an mai târziu, la 22 iunie 1941, românii au redobândit această parte a Bucovinei. Anii războiului au constituit perioada în care a avut loc cel mai mare flux al populației poloneze în România (după 17 septembrie 1939), când, în conformitate cu estimările făcute în România, au sosit între 50 și 100 de mii de refugiați din Polonia, dintre care 30–60 de mii de militari²².

Repatrierile postbelice (până în 1950) au cuprins un grup de cca. 20 de mii de polonezi bucovineni. În România au rămas aproximativ 6 000 de polonezi. Serviciile diplomatice poloneze au încercat să revitalizeze structurile antebelice ale polonezilor: printre altele, au reactivat organizația „Casa Polonă” sub numele de „Casa Polonă din România” (care avea 5 000 de membri în 1946). În 1946, polonezii au avut posibilitatea de a înființa secții poloneze pe lângă instituțiile de stat, cu condiția ca acestea să aibă cel puțin 30 de elevi. În 1947, funcționau 5 secții cu program integral în limba polonă, dintre care una în Bulai. Tot acolo, exista o filială a organizației „Casa Polonă din România”, care includea 250 de membri²³. După al Doilea Război Mondial, ca efect al politicii statului român față de toate minoritățile naționale, activitatea Casei Polone a început treptat să dispară. Asociația de Ajutor Frățesc și Societatea Polonă de Lectură din Suceava și-au încheiat activitatea, iar clădirea Casei Polone a fost naționalizată. Datorită eforturilor membrilor Uniunii Polonezilor din România (înființată în 1991, la București și având sediul, începând cu anul 1992, la Suceava), în anul 1996, a fost redobândită clădirea Casei Polone. Acolo se află sediul Asociației Polonezilor din Suceava și al Uniunii Polonezilor din România²⁴.

Amintirile cele mai timpurii ale locuitorilor din Bulai și Vicșani sunt legate de perioada copilăriei, care adeseori este legată de anii de dinaintea izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial. Imaginea ideală a comunității în care au crescut este legată de mitizarea polonezilor ca grup etnic. De exemplu, în Bulai se poate auzi: „Și așa a devenit satul al polonilor²⁵. [Polonii] lucrau mai bine decât românii,

²² Małgorzata Willaume, *op. cit.*, p. 78.

²³ Eugeniusz Kłosek, *op. cit.*, p. 99–100.

²⁴ Florin Pintescu, Elżbieta Wieruszewska-Calistru, *Z historii Towarzystwa Polskiej Bratniej Pomocy i Czytelni Polskiej oraz Domu Polskiego w Suczawie în 110 lat Towarzystwa Polskiej Bratniej Pomocy i Czytelni Polskiej w Suczawie*, Suceava, 2013, p. 9.

²⁵ Din observațiile noastre reiese că polonezii din Bucovina, atunci când vorbesc despre ei înșiși, ca entitate, nu folosesc termenul corect din punct de vedere gramatical „polonez”, ci pe acela de „polon”. Nimeni nu spune: „sunt polonez”, ci „sunt polon” sau spun: „mama poloncă, tata polon” și nu „mama poloneză, tata polonez”. E posibil ca acest lucru să fie legat de forma în limba polonă, unde denumirea naționalității este de „Polak”, „Polka”, iar variantele de „polon” și „poloncă” sună mai apropiat de originalul în polonă, decât „polonez” și „poloneză”.

construiau case mai frumoase, aveau cai frumoși, erau oameni gospodari²⁶ (F, B1, 80 – 2013). În opinia sătenilor, locul unde s-au stabilit strămoșii lor era mai bun decât Polonia necunoscută, unde „era mare secetă. Era mare foamete”. Sentimentul de identitate culturală și lingvistică a contribuit la integritatea comunității, mai ales că polonezii au plătit un preț ridicat pentru originea lor etnică: „Și puteai să înveți tu cât de bine, oricum nu te primeau la școală, dacă erai polon” (F, B1, 80 – 2013). Una dintre sătencele din Bulai așa își amintește de perioada de dinainte de război: „Mai întâi, la școală era totul în polonă. Era Skowrońska, o profesoară care s-a măritat aici. Ea pregătea copiii pentru diferite serbări, atracții. Mergeam îmbrăcați în costume tradiționale cracoviene până la Casa Polonă din Suceava. Când eram în clasa a VI-a, a venit o profesoară din Suceava și de-atunci totul a fost în română. Asta era cam prin 1934–35. Profesoara aia a leșinat de nervi când a auzit că toți copiii vorbesc în polonă. De-atunci și până la război totul a fost în română”²⁷. Amintiri asemănătoare, care arată situația lingvistică și culturală din acea vreme, au și locuitorii din Vicșani : „[Limba] polonă [o] știam doar de-acasă. Mama polonă, tata polon, dar acasă vorbeau în română, că doar copilul trebuia să învețe pentru școală” (F, V, 80 – 2014).

Viața într-o comunitate compactă influența relațiile cu vecinii: „Noi [generația noastră] încă nu ne-am amestecat cu românii. Polonii erau separat. Distracțiile, totul era separat. Se vorbea în polonă. Când mergeam la români, tot în polonă vorbeam. [Acum] mulți și-au luat neveste românce” (F, B1, 78 – 2013). În povestirile legate de trecut, se vede clar diferența dintre „cândva” și „acum”. „Cândva” polonezii erau un grup compact și puternic, capabili să influențeze mediul în care trăiau. În acest context, „acum” nu are întotdeauna o conotație pozitivă: „Noi locuim în România și trebuie să știți [că], pe vremuri, erau români vecini de-ai polonilor, [care] au învățat polona și vorbeau așa ca polonii. Iar acum ai noștri nu vor să vorbească în polonă” (F, B1, 85 – 2013). Pentru locuitorii cei mai vârstnici ai satului, perioada copilăriei reprezintă, în primul rând, vremea în care domina limba polonă: „Tații noștri erau poloni. Și așa, în grup, vorbeam în polonă”, însă „acum” „sunt unii care păstrează limba polonă”, dar e atât de schimbată, de parcă ai îndoi laptele cu apă” (F, B1, 80 – 2013). Modificările istorice au determinat schimbarea statusului inițial al comunității și al limbii, schimbări de care polonezii sunt perfect conștienți și pe care le enumeră nu o dată: „Noi am fost crescuți în România și erau atâția români aici, iar noi numai în polonă vorbeam acasă. Toți copiii. Tot satul. [...] Satul era numai al polonilor. [...] Noi trăiam bine unii cu alții. Polonii se căsătoreau numai între ei. Dar apoi, când s-a făcut colectivul, copiii au mers la școală, [cei maturi] lucrau împreună cu românii și se căsătoreau cu români” (F, B1, 78 – 2013). „Acum” situația arată cu totul altfel, de aceea se pot auzi constatări de genul: „Era greu, dar era frumos. Acum nu

²⁶ În text s-au utilizat următoarele prescurtări: F – femeie, B – bărbat, B1 – Bulai, V – Vicșani. A mai fost notată vârsta persoanei intervievate și anul interviului.

²⁷ Eugeniusz Klosek, *op. cit.*, p. 72.

mai e atâta voie bună” (F, B1, 80 – 2013). Această distincție dintre binele care era „cândva” și nu neapărat mai binele de „acum”, se poate auzi chiar și la reprezentanții generației mai tinere a polonezilor: „Țineți minte cum pășteam vacile aici și cum cântam? La muzicuță cântam. De ce [acum] nu e timp [pentru asta]?” (B, V, 67 – 2014).

Copilăria locuitorilor din Bulai și Vicșani a fost marcată și de identitatea religioasă. În Bulai, centrul comunității din sat îl constituia pe atunci capela (biserica a fost ridicată în 1984), unde se celebrau liturgiile: „Acolo venea un preot din Polonia, Franciszek Krajewski. Când eram copil [...], mergeam la slujbe. Ce nemaipomenit era atunci!” (F, B1, 85 – 2013). „Când eram copil, mergeam acolo să cântăm în luna mai, dar [atunci] acolo, în vale, locuiau polonii. Iar acum? [...] Învață în română. [...] Demult nu era aici biserică, dar se-adunau. Nu era televizor, radio, nu aveau la ce să se uite. [...] Venea luna mai, se-adunau [...] și cântau în polonă” (F, B1, 80 – 2013).

Sărbătorile toți polonezii le petreceau împreună: „De Revelion, mergeam să ne distrăm la Suceava [...], la Casa Polonă. Se făceau petreceri și la noi, [însă] se făceau pe-acasă. [...] Aduceau muzică, dansau, aduceau ceva de mâncare. Acum, numai bani trebuie să ai” (F, B1, 80 – 2013).

Una dintre reflecțiile cele mai interesante, referitoare la istoria polonezilor din Bulai, se regăsește în amintirile răposatei Jadwiga Skowrońska. De asemenea, găsim în aceste amintiri o descriere mitică a vremurilor dificile, dar pline de speranță, de la începuturile satului: „Ocupația de bază a locuitorilor din Bulai era munca la câmp. Însă munca grea nu i-a copleșit atât de mult, încât să nu observe cum lumea se schimbă și, mai ales, apreciau valoarea învățaturii. Se străduiau ca și copiii lor să fie educați. [...] Greutățile comune, nu o dată locuiau sub același acoperiș, solidaritatea în depășirea dificultăților, pentru binele comun, acestea erau caracteristicile sociale care s-au dezvoltat aici, zeci de ani, în satul locuit de polonezi. Cultivarea lor a creat o unitate puternică în interiorul comunității. Datorită acesteia, le-a fost mai ușor să reziste în vremurile grele care au venit odată cu războiul și apoi cu instalarea regimului comunist. Trebuie să recunoaștem că în perioada comunismului am pierdut mult din această unitate²⁸. [...] Munca de zi cu zi era foarte grea. Dar oamenilor le plăcea să sărbătorească din când în când. Atunci totul se schimba, de parcă era altă nație. Dacă era nuntă, trebuia de mers la Suceava. Mergeau atunci patru sau cinci căruțe, în prima era orchestra. Toate erau frumos decorate, la fiecare era înhămată câte o pereche de cai, și ei împodobiți cu flori. Oamenii erau îmbrăcați în haine de sărbătoare. Nimeni nu purta haine românești. De fapt, nu purtau nici costume tradiționale poloneze. Abia atunci când a venit ca profesoară doamna Szymańska, ea ne-a prezentat costumele tradiționale cracoviene și ne-a învățat să le coasem. În asemenea costume se prezentau copiii la sărbători. Întrucât în Bulai nu era biserică, se mergea în oraș. Doamna profesoară a

²⁸ Anna Mamulska, *Polacy w Rumunii mówią o sobie*, Lublin–Leszno, 2000, p. 86.

decis ca toți copiii, înainte de a merge la biserică, să treacă pe la școală. Acolo ne schimbam în costume naționale cracoviene și, câte doi, mergeam la Suceava. Era o mare paradă. Oamenii se uitau după noi, polonezii cu mândrie și bucurie, românii cu vădită curiozitate, căci la ei nu existau asemenea obiceiuri”²⁹.

Copilăria petrecută într-o comunitate compactă din punct de vedere etnic apare și în amintirile răposatului președinte al Uniunii Polonezilor din România și deputat, Jan Piotr Babiaș, din Vicșani, care, printre altele, atrăgea atenția [cu privire] la importanța continuității tradiției, care „cândva” asigura integritatea locală a polonezilor: „Păstrarea vie a cunoașterii limbii era favorizată de faptul că majoritatea din sat o reprezentau polonezii. [...] Transmițătoare ale polonității, alături de limbă, erau tradiția și obiceiurile. Pe vremuri, ele se transmiteau în mod natural”³⁰.

Sfârșitul „vremurilor bune de demult” a venit odată cu războiul și, mai târziu, cu repatrierea, când în ambele sate au rămas doar o parte din locuitorii polonezi, iar apoi a intervenit și colectivizarea. Așa scria Kazimierz Feleszko despre această ultimă perioadă: „Acum jumătate de secol, a invadat Bucovina un sistem care nu numai că a distrus unitatea ei, dar i-a împrăștiat prin lume pe locuitorii ei multilingvi. Realizând acestea, a trecut la distrugerea economiei, culturii, naturii și, într-un final, la distrugerea din interior a omului, prin îmbrăcarea lui forțată într-o uniformă ideologică, cea de «homo sovieticus»”³¹.

Colectivizarea a însemnat sfârșitul vieții compacte a polonezilor din sate și este amintită de locuitori ca o experiență traumatizantă: „Aici era colhozul, unde lucram din greu. 24 de km mergeam zilnic până acolo și înapoi. [...] Suntem bolnavi, suntem distruși. Căci așa ne-au distrus comuniștii, căci toți furau, toți mâncau bine [...], câștigau bine, aveau de toate, iar nouă ne dădeau câte jumătate de litru de ulei pe lună și jumătate de kilogram de zahăr pe lună, iar o dată la 3–4 luni un kilogram de orez. Ne-au luat pământurile [...]. Și românii [și ei] sunt distruși. [...] Mă doare capul [numai când mă gândesc la asta] și nici nu vreau să-mi mai aduc aminte” (F, B1, 78 – 2013).

Evenimentele istorice din România secolului al XX-lea au schimbat fața Bucovinei și viața polonezilor de aici. În sate precum Bulai și Vicșani, de unde, după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, au plecat numeroși polonezi, folosesc limba polonă doar reprezentanții generației vârstnice și medii. În biserici, liturghia este făcută în limba română. Deși există lecții de limba polonă pentru copii, procesul de asimilare a dus la faptul că limba polonă, care se învață la școală, a devenit o altă limbă „străină”, ceea ce constituie efectul lipsei de continuitate a tradiției și a condițiilor politice, printre care politica de românizare a regimului comunist.

²⁹ *Ibidem*, p. 93–94.

³⁰ *Ibidem*, p. 12.

³¹ Kazimierz Feleszko, *op. cit.*, p. 6.

În decursul unei generații – a oamenilor născuți în anii '20 și '30 din secolul al XX-lea –, s-a schimbat total întreaga structură socială în care ei au crescut. Acest lucru se reflectă foarte bine în amintirile locuitorilor din Bulai și Vicșani: „patria” lor mică, satele poloneze de pe teritoriul românesc, arată cu totul altfel decât pe vremea copilăriei și adolescenței lor. Acea Arcadie, existentă în amintirile lor, nu mai este tărâmul mitic, unde ei ar dori să se întoarcă, ci mai mult o amintire nostalgică a vremurilor care s-au dus definitiv și de care îți poate fi dor numai pe de o parte, căci, pe de altă parte, au fost pline de sărăcie și represiuni datorită apartenenței etnice. Viața în lumea de azi este cu siguranță mai ușoară. Puține familii mai sunt „etnice” poloneze, majoritatea o constituie familiile mixte și, în răspunsurile date la întrebările referitoare la viața contemporană, nu se simte superioritatea și împărțirea axiologică între „polonezi” și „cei care nu sunt polonezi”. Trebuie amintit și faptul că diaspora poloneză din România a evoluat radical, prin intensificarea relațiilor cu Polonia, precum și cu repatriații, și a devenit conștientă de individualitatea sa culturală și lingvistică față de Polonia. Așadar, imaginea Arcadiei nu este una clar definită. Locuitorii satelor poloneze din Bucovina își redefinesc continuu relația lor față de polonitate și românitate.

Trebuie luat în considerare și un [alt] factor, care a determinat ca toposul „cândva existentei” Arcadii să se refere nu numai la specificul condițiilor istorice, care au dus la crearea propriei culturi de către polonezii din Bucovina, ci trebuie raportat la întreaga regiune. În Bucovina există o anumită conștiință locală, locuitorii numind Bucovina „ținutul cel mai bun din întreaga Românie”³². Constatările lui R. Koselleck pot fi raportate la polonezii din Vicșani și Bulai, ba chiar și la toate grupurile etnice existente în Bucovina. Potrivit acestuia, avem de-a face cu conceptul de patrie înțeles ca „Heimat”, precum și cu cel de umanitate, pe care toți avem misiunea de a o crea, iar această distincție este mai importantă decât diferențierile etnice existente cândva³³.

Soarta complicată a locuitorilor Bucovinei și meandrele istoriei au determinat ca aceștia să își aducă aminte de Arcadia copilăriei prin prisma unei perioade dificile, cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, când au fost nevoiți să-și redefină relația față de polonitate, față de vecinii români și, în sfârșit, față de propria identitate. Această redefinire, care a produs schimbări majore ale conștiinței de sine, a determinat ca în acest caz să nu avem de-a face cu o simplă „poleire cu aur a amintirilor”, de care spunea E. Bloch. Nu ne putem aștepta să o întâlnim la un nivel general, ci, mai degrabă, individual. Arcadia, ținutul mitic al fericirii, ordinii și muzicii, este întotdeauna o parte din viața unei persoane concrete. Puterea ei mitică a fost diminuată de istorie, care în secolul al XX-lea, după cum apreciază cei intervievați de noi, nu a cruțat pe nimeni și a aruncat o umbră asupra tuturor, chiar și asupra amintirilor celor mai frumoase și luminoase.

³² Eugeniusz Kłosek, *op. cit.*, p. 139.

³³ Reinhart Koselleck, *Dzieje pojęć. Studia z semantyki i pragmatyki języka społeczno-politycznego*, Warszawa, 2009, p. 263.